

پیشگفتار چاپ نهم

متعاقب اولین چاپ کتاب *اداره کتابخانه* در سال ۱۳۷۶، صرف نظر از استقبال گرم دانشجویان عزیز و همکاران جوان که منجر به چاپ مجدد و عدیده شد، پیشرفت فوق العاده سریع تکنولوژیهای اطلاعات و ارتباطات و تبعات حاصل از آنها که تمرکز عمده‌ای بر دانش کتابداری و اطلاع‌رسانی دارند و سبب پیدایش و شکل‌گیری مباحث مدیریتی جدید شده‌اند، ما را بر آن داشت که در این چاپ تجدید نظری اساسی در برخی مباحث پیشین داشته باشیم.

بدین لحاظ با وجود اینکه در فصول متفاوت به پیش‌بینی تأثیر تکنولوژیهای مزبور و تشریح ضمنی آنها در حد مقدمات کتاب پرداخته بودیم، در این چاپ افزایش بخشی جداگانه به نام «چگونگی مدیریتی جدید» در ضمیمه فصل نخست به نظر ضروری می‌رسید. در این بخش مدیریت فناوری اطلاعات - ارتباطات، مدیریت دانش، مدیریت محتوا، مدیریت راهبردی، مدیریت تغییر و مدیریت کیفی هر یک به طور جداگانه از نظر علت وجودی و کاربردی بحث شده‌اند.

علاوه بر آن در فصل ششم، در بخش استفاده از تکنولوژی جدید مباحث «تکنولوژی اطلاعات و کتابخانه‌های جدید» و «سواد اطلاعاتی» نیز اضافه گردید و در بازخوانی فصول در فصل چهارم مربوط به «ساختمان و تجهیزات کتابخانه» نیز سطوری چند در «ارگونومیک یا مهندسی کار» اضافه شد.

با امید به پیشرفت روزافزون کشور عزیزمان ایران و پویایی کتابداران و اطلاع‌رسانان جوان.

مقدمه

در اوایل قرن حاضر کتابداران بیشتر به سازماندهی کتابخانه از طریق گزینش و تهیه کتابها و گردآوری و تنظیم فهرستها مشغول بودند. این مسائل صرفاً جنبه عملی داشت. به همین لحاظ در مراحل اولیه پیشرفت کتابخانه‌ها موضوع دانش کتابداری و ارتباط آن با سایر علوم چندان مطرح نبود. بعدها به اقتضای زمان و تحت تأثیر تغییرات اقتصادی، اجتماعی و پیشرفتهای علم و تکنولوژی نیاز به خدمات پیشرفته کتابداری احساس شد و همگام با توسعه اجتماعی و رشد ملتها، عملکرد کتابخانه‌ها نیز تغییر کرد و کتابخانه‌ها که قبلاً به صورت پراکنده و جدا از هم عمل می‌کردند، کم‌کم در یک سیستم منظم و مرتبط جغرافیایی و حتی جهانی قرار گرفتند.

در این برهه مسائل پیچیده جدیدی مطرح شد که مستلزم تجدید نظر در اداره کتابخانه‌ها و به‌کارگیری روشهای علمی بود. کوششهایی که برای تطبیق عملکرد واقعی کتابخانه‌ها با اوضاع جدید انجام شد، این نظریه قدیمی را در مورد اداره کتابخانه که کتابخانه نمی‌تواند برای جامعه نقش معلم را داشته باشد به این صورت تغییر داد که اهداف کتابخانه و کتابداری کمک به شکل‌گیری وجدان اجتماعی است از طریق راهنمایی مردم به سوی بهترین کتابها و انتخاب آزاد آنها برای مطالعه و همچنین با در دسترس قرار دادن منابع و اطلاعات که این، خود موجب علوّ شخصیت و تعلیم و تربیت فردی و اجتماعی انسانها می‌شد.

از بین هدفهای اصلی علم کتابداری در قرن بیستم بر دو نکته می‌توانیم تأکید کنیم؛ یکی تمرکز فزاینده آن بر مطالعه جنبه‌های اجتماعی و دیگری کاربرد این علم از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در رابطه دوجانبه کتاب و سایر منابع با اجتماع که همین مراتب به علم کتابداری جنبه یک علم اجتماعی می‌دهد.

بر این جنبه بسیاری از متخصصان بزرگ، چون رانگاناتان^۱، صحنه نهاده و آن را بازگو کرده‌اند. رانگاناتان عقیده داشت پیشرفتهای اجتماعی و خدمات کتابداری چون حلقه‌های زنجیر به یکدیگر پیوسته‌اند. به عقیده دانشمندان دیگر نیز اهداف کتابخانه‌ها مستقیماً به اهداف و نیاز جامعه بستگی دارد. در حقیقت ماهیت کتابها و منابع گردآوری شده نشان‌دهنده عملکرد فرهنگی و علمی کتابخانه‌ها نیست بلکه ملاک عملکرد آنها این است که کتابها و منابع به چه میزان بین مردم در گردش است؛ تا چه حد خواننده جدید جذب می‌کند؛ با چه سرعتی تقاضای دریافت منابع و اطلاعات برآورده می‌شود؛ چه مقدار کتاب و منابع به امانت برده می‌شود و نهایتاً بازده کتابخانه‌ها در اجتماع چیست و چگونه است؟

کتابداری نوین ساختار کتابخانه را به عنوان یکی از اشکال گسترده ارتباط اجتماعی در نظر می‌گیرد و درباره قوانین، خواص و ماهیت این ارتباط با هدف شکل دادن به آگاهی جمعی و انتشار دانش به مطالعه می‌پردازد و در جامعه برای آن نقشی پویا قائل است. بنابراین اداره کتابخانه، با توجه به شرایط تاریخی و اجتماعی مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد و گذشت زمان خواه ناخواه باعث تجدید نظر در روش مدیریت، دانش و تجربیات آن می‌شود. وقتی به کتابخانه نه چون مجموعه‌ای از کتابها بلکه به عنوان یک مجموعه مفید اجتماعی بنگریم که با دقت انتخاب و جمع‌آوری شده تا بتواند نقش فرهنگی، علمی و اطلاع‌رسانی خود را بر حسب زمان عهده‌دار باشد، معتقد خواهیم شد که فقط با تلفیق دانش مدیریت نوین و دانش جدید کتابداری در عصر تکامل تکنولوژی، می‌توان نسبت به اداره کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مبادرت کرد.

کتاب *اداره کتابخانه* نتیجه تدریس، تجربیات و مطالعات نگارنده است که بر مبنای دیدگاههای مذکور تدوین شده است. در طرح فصلهایی نظیر اصول کلی مدیریت، نیروی انسانی، امور مالی و اداری، ساختمان و تجهیزات، بخشهای متفاوت، همکاری بین کتابخانه‌ها و فعالیتهای مربوط به امور فوق برنامه که مشروحاً مورد بحث قرار گرفته‌اند؛ ضمن یادآوری نکات تاریخی و علت وجودی و سیر تکاملی

مسائل و پدیده‌های موجود کتابداری، به نکات جدید و تکنولوژی پیشرفته نیز اشاره شده است تا دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و همکاران جوانی که در مقام مدیریت کتابخانه‌های گوناگون قرار دارند، بتوانند از آن بهره‌مند شوند. اینجانب سپاس بی‌پایان خود را به پیشینیانی که در ممالک دیگر یا در کشور عزیزمان در این زمینه تحقیق کرده‌اند، تقدیم می‌کنم و امیدوارم آنان که با دیده بصیرت به مطالعه این کتاب می‌پردازند نویسنده را از نظریات و راهنماییهای مفید خود بی‌نصیب نگذارند.